

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Алымов А.Н. Конкурентоспособность национальной экономики / А.Н. Алымов, В.Н. Емченко. – НАН України. – К: Ин-т економіки, 2001. – 59 с. – (Препринт / НАН України. Ин-т економіки)
2. Теория ограничений Голдратта: Системный подход к непрерывному совершенствованию / [Уильям Детмер; Пер. с англ.] – [2-е изд.] – М.: Альпина Бизнес Букс, 2008. – 444 с.
3. Голдратт, Элияху М. Критическая цеп / Элияху М. Голдратт; Пер. с англ. Е.Федурко. – Москва : ТОС Центр, 2006 – 272 с.

УДК: 65.9(4 УКР) 32**АНАЛІЗ УМОВ ВІДТВОРЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ В УКРАЇНІ***Мухіна І.А. – к.е.н., доцент**Хорунжий І.В. – к.с.-г.н., доцент Херсонський ДАУ*

Постановка проблеми. У попередньому дослідженні нами було встановлено, що виникнення і поширення кооперативних підприємств проходило серед промислово-розвинутих країн в умовах капіталізації економіки [4]. Дієвими елементами цього процесу виступають соціально-психологічні та ресурсні складові.

Капіталізація призвела до масового задіяння у промисловості тих природно-економічних ресурсів, які служили максимізації прибутку. Цими перевагами скористалася найбільш активна частина підприємців. Дане становище підштовхнуло інших членів соціуму зайняти вільну економічну «нішу», якою в ХІХ ст. залишилася аграрна сфера. Концентрація, достатня чисельність товаровиробників та наявність у них необхідних ресурсів сприяли виникненню і поширенню сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК). На початку ХХ сторіччя Україна була одним з лідерів кооперативного руху в Російській імперії.

З цього часу відбулися значні політичні, економічні та соціальні зміни. Не зважаючи на складність економічної ситуації, наша держава має достатній природно-ресурсний потенціал для власної продовольчої безпеки. Вона повністю забезпечує себе продукцією для харчування населення та інших потреб завдяки функціонуванню с.-г. підприємств, фермерських господарств та особистих селянських (підсобних) господарств (ОСПГ). Тоді чому знову виникла потреба створення СОК і чи в змозі вони сприяти виходу з кризи українського суспільства? Такі питання закономірно виникають у результаті дій керівництва держави, направлених на активізацію кооперативного руху.

Виходячи з виявлених особливостей утворення СОК, своєчасним та актуальним є розгляд необхідних умов їх відтворення в Україні.

Стан вивчення проблеми. Розвитку кооперації достатньо уваги приділяють такі сучасні українські науковці, як: С.Бабенко, Г.Башнянін, В.Дебров,

В.Зіновчук, О.Крисальний, О.Могильний, П.Саблук, І.Топіха, Ю.Ушкаренко та інші.

На сьогодні мало звертається уваги на взаємну залежність учасників виробничих процесів аграрної сфери, де кожен має власні інтереси та різні можливості їхньої реалізації. Таке становище ускладнює дослідження, але дає можливість ширше висвітлити ситуацію.

Завдання та методика дослідження. Основним завданням є аналіз існуючих в Україні соціальних, психологічних та ресурсних умов для відновлення кооперативних процесів. Це дозволить прогнозувати подальший розвиток кооперації.

Для цього були використані наступні методи: інтерполяція, аналіз і синтез, історичний, статистичний, абстрактно-логічний, співставлення, групування, моделювання тощо.

Результати дослідження. На початку досліджень були визначені соціально-психологічні та ресурсні складові кооперативного руху. Ми скористалися діючими в аграрній сфері економічними формами господарювання, де концентруються відповідні соціальні прошарки. Чисельність учасників, рівень їхніх доходів та ступінь економічного впливу розподіляються пропорційно кількості та формам господарювання (табл. 1).

Таблиця 1 - Відповідність соціальних прошарків та існуючих форм господарювання в аграрній сфері України*

Соціальний прошарок	Форма господарювання	Кількість, тис. од. **
1. Власники торгово-промислового капіталу	1. Переробні підприємства та великі*** товарні господарства	23,6
2. Виробники товарної с.-г. продукції (фермери, власники с.-г. підприємств)	2. Дрібні та середні товарні господарства	56,0
3. Власники особистих селянських (підсобних) господарств (ОСПГ)	3. Особисті селянські (підсобні) господарства громадян	4302

* визначено на підставі [5,6,7]

** усереднені показники за 2010-2013 рр.

*** господарства, де площа с.-г. угідь становить від 3000,1 до 10000 і більше тис.га (прим. авторів)

Як відзначалось нами раніше кожний прошарок націлює зусилля на реалізацію своїх прагнень (соціально-психологічна складова) за допомогою доступних ресурсів (ресурсна складова). Модель їхньої взаємодії представлена на рисунку 1.

Отже, в аграрній сфері діють три різновеликі за чисельністю прошарки. Верхівку соціальної піраміди займає невелика група власників торгово-промислового та кредитно-фінансового капіталу. Адже, на відміну від умов появи кооперативних підприємств, сучасний аграрний сектор є однією з прибуткових та економічно привабливих сфер вкладання капіталу. Майже 90% сільськогосподарської сировини підлягає промисловій переробці. Прагнення власників до капіталізації призводить до об'єднання різних видів капіталу та утворення холдингових компаній. Водночас, вони являються не лише суттєвим конкурентом, а й чинником, який значно стримує саморозвиток кооперативів через вищу собівартість продукції останніх.

Другу сходинку піраміди займає більший за чисельністю прошарок дрібних та середніх виробників товарної продукції сільського господарства. Особливістю прагнень більшої частини індивідів цього прошарку, на відміну від попереднього, є консерватизм та небажання ризикувати. До того ж, обсяг доступних для нього ресурсів значно менший. Тому сировинні підприємства менш конкурентоспроможні на ринку ніж переробні, бо частка чистої продукції сільського господарства не перевищує 10-15% вартості кінцевого продукту.

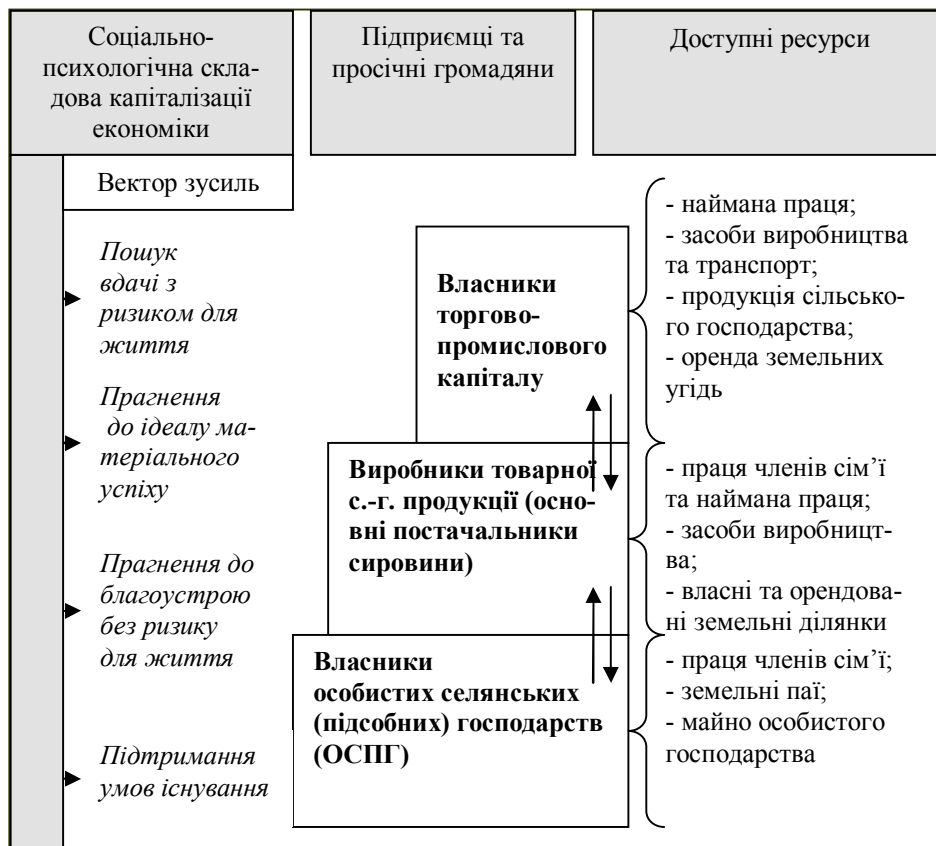

Рисунок 1. Модель взаємодії соціальних, психологічних та ресурсних складових відтворення СОК в Україні*
*розробка авторів

Останню сходинку займає найбільший за чисельністю прошарок власників ОСПГ, які забезпечені ресурсами тільки для підтримання своїх домогосподарств. На ринку вони реалізують надлишки продукції.

На відміну від інших форм соціальної ієрархії, прошарок - це не жорстке утворення. В ньому існують соціальні ліфти для бажаючих зробити кар'єру. Зміна прагнень та зростання обсягу доступних ресурсів надають особі можливість потрапити до вищого соціального прошарку.

У стартовий період кооперативного руху саме зміна прагнень серед дрібнотоварних виробників с.-г. продукції призвела до вирішення ресурсної складової кооперації. Вони об'єднали кошти і засоби виробництва і направили зусилля на опанування переробки і реалізації власної продукції. В Україні такий прошарок тільки формується. В той же час ми спостерігаємо процес, який називається відтворенням кооперації, але не має нічого спільного з демократією кооперативного руху. Розглянемо це детальніше.

Розподіл прошарків за прагненнями та доступними ресурсами дає нам змогу краще зрозуміти мету та дії власників підприємств чи домогосподарств. Спираючись на це, ми можемо перейти до моделювання ситуації щодо вигід і втрат від впровадження кооперації учасниками виробничих процесів (рис. 2).

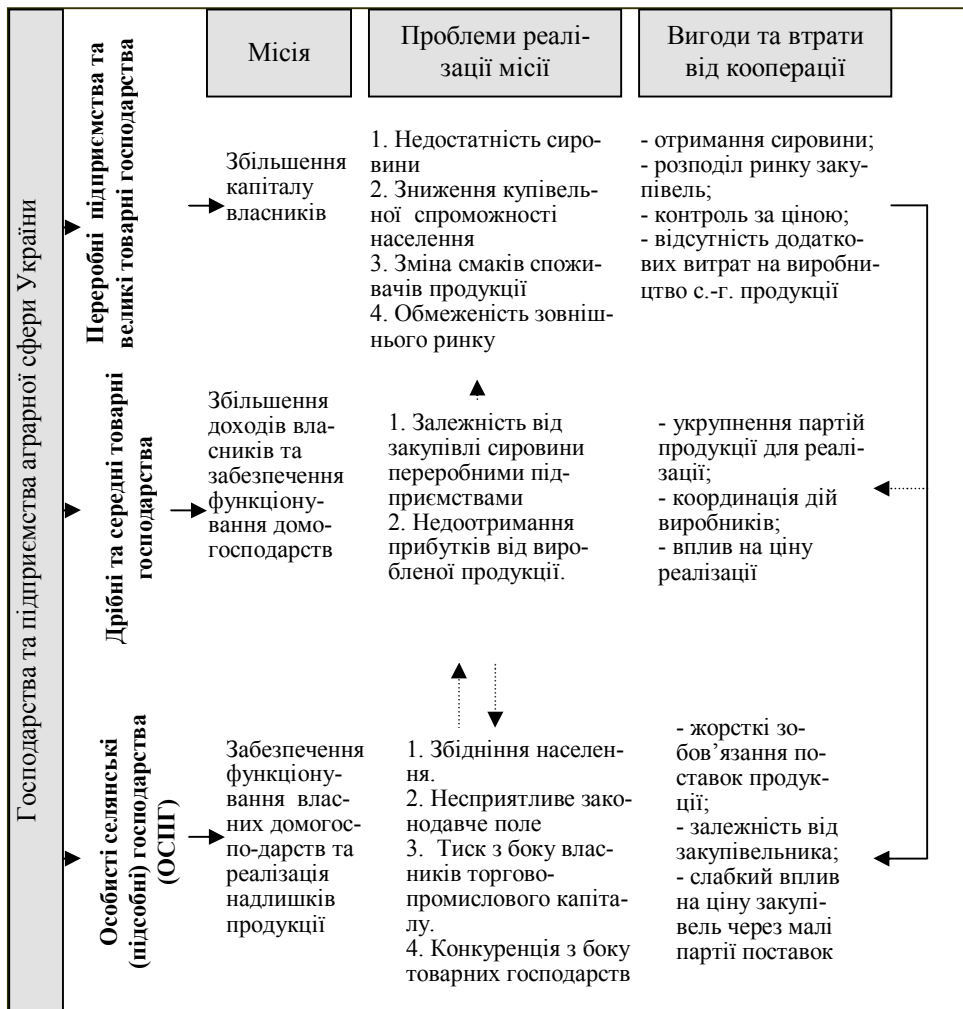

Рисунок 2. Вигоди та втрати відтворення кооперації при реалізації місії учасниками виробничих процесів аграрної сфери України*

*розробка авторів

При розробці моделі, ми відштовхувалися від місії існування підприємств і господарств, перепон щодо її реалізації та визначення, як впливає на цей процес відтворення кооперації.

Найсуттєвішою проблемою реалізації місії переробних підприємств є недостатність сировини. При цьому вона мало стосується великих товарних господарств, які, зазвичай, займаються переробкою власної продукції. Показово, що серед кооперативів південно-східних областей України, в основному, молочарські, овочівницькі та садівничі, але дуже рідко - зернові. Каталізатором їх утворення виступають переробні підприємства. Серед них, наприклад, у Херсонській області: ТОВ «Данон Дніпро», ПАТ «Каланчацький маслозавод», ПАТ «Новотроїцький маслозавод», ПАТ «Чаплинський маслосирзавод», ЗАТ «Чумак» та ТМ «Сандора». Причина цьому – недостатність сировини для виробництва молочних та фруктових-овочевих продуктів харчування, тому підприємства шукають вихід з непрості ситуації.

Частина проблеми вони вирішують, орендуючі землі, де вирощують необхідну продукцію. В той же час, для молокопереробних підприємств завдання ускладнюється через значні витрати, пов'язані з утриманням поголів'я молочного стада корів. Вони намагаються вирішити його за допомогою інших учасників аграрного сектору, особливо особистих селянських (підсобних) господарств. *СОК для них - найбільш дешевий шлях отримати натуральну сировину.*

Для заохочення власників ОСПГ до стабільного продажу продукції за стійкою ціною підприємства використовують різноманітні дії. Серед них: надання холодильного та лабораторного обладнання (як безкоштовно, так і за умов лізингу), кормів для с.-г. тварин, доплат за якість продукції та інші. Не зважаючи на це, процес у південно-східних областях іде повільно. Цьому існує декілька пояснень.

По-перше, недостатність мотивації. Справа в тому, що порівняно з центральними областями, виробництво молока тут є витратним через брак природних пасовищ, а низька ціна закупівлі не сприяє зацікавленості селян. Саме тому в зоні майже не створюються зернові кооперативи. Фермерів не заохочує до пошуку додаткових джерел прибутку висока ціна на зерно. Стосовно власників ОСПГ, то їхній невеликий земельний пай потребує значних витрат на обробіток ґрунту. Тому вони або використовують отриману з нього продукцію для власних потреб, або здають земельні ділянки в оренду.

По-друге, на ринку закупівель існує розподіл сфер впливу переробних підприємств, які контролюють ціну сільгосппродукції. Таким чином вони не дають населенню можливості накопичувати кошти. Так, закупівельна ціна молока у різних областях України коливається в межах 2,30-4,30 грн/л. При цьому перероблене молоко коштує 10-12 грн/л*.

Третє - економічний стан більшості переробних підприємств також не є задовільним, хоча вони найбільш впливові учасники аграрної сфери. Це пов'язано зі складним станом економіки України, зниженням купівельної спроможності населення, зміною смаків споживачів та обмеженістю зовнішнього ринку, через невідповідну до євростандартів якість продукції.

Четверте, люди з недовірою ставляться до створення СОК на умовах переробних підприємств, адже кооперація зараз не розвивається самостійно, а

насаджується «зверху вниз». В такому становищі відновлення кооперації неможливо. На наш погляд цей шлях є хибним.

Друга група учасників – дрібні та середні товарні господарства. У свій час саме власники цих господарств були активаторами кооперативного

Поточні дані на січень 2015 р.

руху. Вони досягли основної мети кооперації: «Отримання влади в ринкових каналах просування власної продукції» [2, с. 99].

Навіть зараз кооперація може вирішити багато питань успішного здійснення місії цих підприємств. Але недостатність ресурсів не дає змоги більшій частині членів цього прошарку скоординувати свої дії. До того ж вони мають сильну залежність від промислових підприємств як основного споживача сировини.

У найгіршому економічному стані знаходяться власники ОСПГ, які відчувають значний тиск з боку переробних підприємств та за окремими напрямками діяльності конкурують з фермерськими господарствами. Однак відзначимо, що деякі реалії українського ринку дають можливість утримуватись домогосподарствам навіть в умовах кризи. Серед них не тільки нижча ціна продажу продукції, а, насамперед, її якість. Такі переваги впливають на споживчий попит значної частини населення. Тому ситуацію у сфері виробництва і споживання продукції сільського господарства можна характеризувати як досить строкату, де кожний виробник має «свого» споживача.

Значним стримуючим фактором для самопоширення кооперації є загальне збідніння населення. За цим напрямком були проведені відповідні дослідження [1,3]. Його вирішення полягає у сприянні державою розвитку ОСПГ з метою накопичення коштів. Це надасть можливість домогосподарствам спочатку створити дрібнотоварне виробництво, а лише потім кооперативне підприємство.

Висновок. Заходи щодо стимулювання організації кооперативів запроваджуються керівництвом держави. При цьому більшість членів уряду є представниками крупного бізнесу і власниками промислово-переробних підприємств. Об'єднанням ОСПГ у кооперативи, вони прагнуть закрити свою основну проблему - нестачу сировини. Наслідки цих дій не тільки не вирішують питання, а й погіршують економіку країни в цілому. Одночасно, в аграрному секторі об'єктивною стала потреба демократичного розвитку кооперації, яка робить тільки перші самостійні кроки в цьому напрямку.

Перспектива подальших досліджень. Представлені результати є частиною досліджень, пов'язаних з моделюванням взаємодії соціально-психологічних та ресурсних складових еколого-економічних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дебров В.В. Кооперування – ефективний шлях розвитку особистих господарств громадян// ТНВ: Збірник наукових праць ХДАУ. Вип. 51. – Херсон: Айлант. 2007. – 452 с.
2. Зіновчук В.В. Кооперативна ідея в сільському господарстві України і США. - К.: Логос, 1996.- 224 с.
3. Мухіна І.А. Причини повільного розвитку кооперативного руху на півдні України // ТНВ: Зб. наук. пр. № 63 – Херсон: Айлант, 2009. С. 304-308

4. Мухіна І.А. , Хорунжий І.В. Соціальні психологічні та ресурсні складові кооперативного руху // ТНВ: Наук. журнал. Вип. 90 – Херсон: Грінь Д.С., 2015. С. 248 - 254
5. О.І. Волот, Харчова промисловість: сучасний стан та інформаційне забезпечення розвитку підприємств [Електронний ресурс: <http://vistnic.stu.cn.ua/index.pl?task=arcl&j=3&id=22>]
6. Статистичний збірник «Україна у цифрах» 2013р. [Електронний ресурс: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm]
7. «Коментарі» [Електронний ресурс: <http://ua.comments.ua/money/198003-v-ukraini-skorochuietsya-kilkist-osobistih.html>]

УДК 332.024:658.589:338.436

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ ПРИЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

Наумова Л.М. - д.е.н., доцент,

Херсонський національний технічний університет

Наумова О.Б. - д.е.н., професор,

Міжнародний університет бізнесу і права, м. Херсон

Постановка проблеми. У розвитку світової економічної системи, економіки держав і територій все більшу роль відіграє регіональний аспект, що зумовлює об'єктивну необхідність звернути особливу увагу на регіональні особливості інноваційного розвитку і пошук нових форм організації виробництва.

У регіональній інноваційній сфері сьогодні відбуваються наступні явища: поглиблення диспропорцій у інноваційному розвитку на рівні регіонів (суттєві відхилення окремих регіонів від середнього рівня інноваційного розвитку); наявність значного але недосконало структурованого науково-технічного потенціалу; невідповідність науково-технічного потенціалу загальній продуктивності національної економіки; недоліки методик оцінки і фіксації інноваційних процесів.

Відсутність чіткої взаємоув'язки державної інноваційної політики з регіональною політикою інноваційного розвитку робить їх відірваними від реальних потреб суспільства та можливостей їх забезпечення з боку суб'єктів господарювання [1,с.29]. Сьогодні регіональна економіка перестає бути тільки такою, що компенсує об'єктивні територіальні диспропорції. Вона все більше стає інноваційно-орієнтованою (розвиваючою), тобто спрямованою на освоєння перспективних господарсько-економічних укладів, запровадження нових видів діяльності, формування сучасних інституційних структур, зміну територіальної структури економіки і системи розселення [2,с.230-231,250].

Врахування інноваційних особливостей регіонів з погляду форм реалізації інноваційних процесів є доцільним, оскільки дозволяє забезпечити оптимальне використання їх досвіду [3,с.37]. Як свідчить світовий досвід, враху-